

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 5, Issue 3, September 2017, p. 145-171

Received	Reviewed	Published	Doi Number
27.08.2017	11.09.2017	27.09.2017	10.18298/ijlet.2061

**A Comparative Study on The Vocabulary Items of The Books of
Children's Literature**

Dilek YILDIRIM BİLGEN¹

ABSTRACT

It is known that children's books are important contributions to the awareness of mother tongue beauty and development of their vocabulary. For this reason, children's books should not be prepared at random in terms of language features. The utilization rate of the vocabulary items such as idioms, reduplications and proverbs that reflect the socio-cultural structure of the society and reveal the subtleties of language should be determined at each age level. The purpose of this study is to compare the vocabulary of works in the field of children's literature. This study was designed according to the descriptive survey model of qualitative data analysis. The results of the study were obtained by the document review technique and analyzed by content analysis. According to the text types, the total and different reduplications, idioms, proverb in children's books; a hundred reduplications, idioms, proverbs most frequently used in children's books were examined. The results of this research are: The least reduplications are used in children's epics; the most reduplications are used in children's poems. In all types of children's books "bir bir, yavaş yavaş, kendi kendine, uzun uzun, el ele, sık sık, pırl pırl, ağır ağır, gece gündüz, yan yana, bol bol, çoluk çocuk" are common in the most frequently used 100 reduplications. The least idioms are used in children's novels, the most idioms are used in children's theatre texts. "Yola çıkmak, söz vermek, can vermek" are common in the 100 most frequently used idioms in children's books. Children's books written using the most proverbs are theater. Children's books written using least proverbs are novels.

Key Words: Vocabulary, children's books, reduplication, idiom, proverb.

**Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerin Söz Varlığı Ögelerine İlişkin
Karşılaştırmalı Bir İnceleme**

ÖZET

Çocuk kitaplarının, çocukların ana dilinin güzelliklerinin farkına varmalarında, söz varlığının gelişmesinde önemli katkıları olduğu bilinmektedir. Bu nedenle çocuk kitaplarının dil özellikleri bakımından gelişigüzel hazırlanmaması gerekir. Kitapların, toplumun sosyo-kültürel yapısını yansıtan, dilin inceliklerini ortaya koyan deyim, ikileme, atasözü gibi söz varlığı ögelerinden ne kadar yararlandığı her yaş seviyesine göre belirlenmelidir. Bu çalışmanın amacı, çocuk edebiyatı alanındaki eserlerin söz varlığına ilişkin karşılaştırma yapmaktır. Bu araştırma, nitel veri analizi tekniklerinden betimsel tarama modeline göre desenlenmiştir. Araştırmanın verileri doküman incelemesi tekniğiyle elde edilmiş, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Metin türlerine göre çocuk kitaplarında yer alan toplam ve farklı ikileme, deyim, atasözü sayıları; en sık kullanılan yüz ikileme, deyim ve atasözü incelenmiştir. Bu araştırmanın sonuçları şunlardır: En az ikileme çocuk destanlarında, en fazla ikileme çocuk şiirlerinde kullanılmıştır. Çocuk kitaplarının bütün türlerinde "bir bir, yavaş yavaş, kendi kendine, uzun uzun, el ele, sık sık, pırl pırl, ağır ağır, gece gündüz, yan yana, bol bol, çoluk çocuk" en sık kullanılan 100 ikileme içinde ortak olarak yer almaktadır. En az deyim kullanılan tür çocuk romanları, en fazla deyim kullanılan tür çocuk tiyatrosu metinleridir. Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 deyim içinde "yola çıkmak, söz vermek, can vermek" ortak olarak yer almaktadır. En fazla atasözü kullanılarak yazılmış çocuk kitapları tiyatro türünde, en az atasözü kullanılarak yazılmış çocuk kitapları roman türündedir.

Anahtar Kelimeler: Söz varlığı, çocuk kitapları, ikileme, deyim, atasözü.

¹ Arş. Gör. Dr., Bülent Ecevit Üniversitesi, esradilekyildirim@hotmail.com.

1. Giriş

Metin Söz varlığı terimi, Almanca *wortbestand* teriminden çevrilerek ilk kez Prof. Dr. Doğan Aksan tarafından kullanılmıştır. “Söz varlığı ile ilgili temel kavramlar ve durumlar, konuyla ilgili çalışmalarda çeşitli terimlerle adlandırılmış gerek kavramların sınırlandırılmasında gerekse terminolojide henüz birlik sağlanamamıştır” (Demir, 2016, s. 144). Söz varlığı teriminin zaman zaman “kelime hazinesi, kelime serveti, kelime dağarcığı, sözcük varlığı, sözcük dağarcığı, sözcük serveti” gibi terimlerle karşılandığı görülmektedir.

Söz varlığı, Aksan (2006, s.7) tarafından “sözcüklerin, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün” olarak tanımlanmaktadır. Temel söz varlığı (kelime hazinesi), terimler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, ilişki sözleri, kalıplaşmış sözler söz varlığını oluşturan öğelerdir. Bu çalışmada söz varlığı öğelerinden ikilemeler, deyimler ve atasözleri incelenmiştir.

Söz varlığı öğelerinden ikileme, “anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamı birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2011, s.1165). Anlamı pekiştirip anlatımı güçlendirmek üzere kullanılan ikilemeler Türkçenin her döneminde ve her Türk lehçesinde belirgin bir biçimde kullanılmıştır.

Uzun yıllar çalışmalara konu olan, yapı ve anlam özellikleri bakımından incelenen ikilemelerin bazı özellikleri bulunmaktadır. İkilemeleri meydana getiren sözcükler ayrı yazılır ve bu sözcüklerin arasına noktalama işareti getirilmez. İkilemeyi oluşturan sözcükler çekim eki alabildiği gibi günlük güneşlik, irili ufaklı örneklerinde görüldüğü üzere yapım eki de alabilirler. Atasözleri ve deyimlerde olduğu gibi ikilemeyi oluşturan sözcüklerin yerleri değiştirilemez.

Söz varlığı öğelerinden bir diğeri olan deyimler, “gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği” (Korkmaz, 1992, s.43); “anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu” (Püsküllüoğlu, 1995, s.7) olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlardan ve literatürdeki diğer tanımlamalardan yola çıkılarak deyimlerle ilgili şu üç önemli özellik ortaya konabilir:

1. Deyimi oluşturan sözcüklerden en az biri gerçek anlamı dışında kullanılır.
2. Deyimler kalıplaşmış ifadelerdir.
3. Deyimler anlatıma çekicilik katarlar.

Yine tanımlardan yola çıkılarak deyimlerin kaç sözcükten oluştuğu ile ilgili farklı görüşlerin olduğu söylenebilir. Aksan (1982, s.38), tek bir sözcüğün de deyim olabileceğini belirtmiş ve ‘akşamcı, kaşarlanmış, gedikli’ gibi tek sözcükten oluşan değişmeceli kullanımları örnek olarak vermiştir.

Söz varlığı öğelerinden atasözleri, Türkçe Sözlükte (2008, s.97) “uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş öğüt verici nitelikte söz” olarak tanımlanmaktadır. Atasözleri, toplumların sözlü kültürlerine ait ürünlerdir ve nesilden nesile aktararak dil içindeki

varlıklarını sürdürürler. Toplumların değer yargılarını, inanç ve düşünce sistemlerini en güzel biçimde yansıtan atasözleri; duygu, düşünce ve durumların daha etkili ve vurucu şekilde aktarılmasını sağlar.

Atasözleri, toplumun ortak hareket noktası sayılan iletişimi, içinde en anlamlı ifadelerle barındırdığı için yetişen nesillere verilecek en anlamlı ifade örnekleri atasözleriyle öğretilmiş olur. Atasözlerinden faydalanılarak verilecek Türkçe öğretimi, dilin ifade gücünü sezdirerek öğrettiği ve davranışa dönüştürülebilirliği yüksek olduğu için çok daha kalıcı olabilir ve ayrıca dilimizin zaman zaman karşılaştığı sorunlara da yön verebilir (Esin, 2009, s. 91).

Deyim, atasözü ve ikileme gibi söz varlığı öğelerini içinde barındıran nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun dil gelişimine önemli katkıları olacaktır. Çocuk kitapları, okul öncesi dönemden başlayarak zihinsel, duygusal, dilsel becerilerin edinilmesi sürecinde çocuklara ‘zenginleştirilmiş bir dil çevresi’ yaratan önemli değişkenlerden biri olarak değerlendirilmekte ve çocuğun ilgi ve gereksinimlerini karşılayan zevkle okuduğu eserler olarak tanımlanmaktadır (Erbay & Öztürk Samur, 2010, s.13).

Çocuk kitapları, çocukların dile karşı duyarlıklarını artıran, söz varlığını zenginleştiren ve çocuklara dili en iyi şekilde kullanmayı öğreten materyallerdir. Çocuğun ana dilinin güzelliklerinin ve ana dili bilincinin farkına varmasında, söz varlığının zenginleşmesinde önemli ölçüde katkı sağlayan çocuk kitaplarının özensiz hazırlanmaması gerekir. Kitapların kaç sözcükten meydana geldiği, toplumun kültürel yapısına ışık tutan ve dilin inceliklerini oraya koyan söz varlığı öğelerinden ne kadar yararlandığı her yaş seviyesine göre belirlenmelidir (Yıldırım Bilgen & Nurlu, 2017, s. 590).

İkilemeler, kullanılan dilin zenginliğinin başlıca göstergelerinden biridir. Anlamı pekiştirme, kolaylaştırma, güzelleştirme ve abartma gibi görevleri üstlenirken aynı zamanda anlatıma estetik katan unsurlardır. Ahenkli bir söyleyişe sahip olmaları da ikilemeleri ilgi çekici kılan bir özelliktir. Çocukların ana dili farkındalıklarını geliştirirken ve onların söz varlığını zenginleştirirken ikilemelerin bu özelliklerinden faydalanmak gerekir.

Çocukların söz dağarcığını gerektiği gibi zenginleştirmek için gerçek- değişmeceli anlamlı, eş anlamlı ve karşıt anlamlı ve sesteş sözcükler ile deyimlerin kullanılışı üzerinde titizlikle durulmalıdır (Kavcar, vd., 2005, s.7). Bir dilin anlatım zenginliğini ortaya koyan deyimlerin çocuklar tarafından kullanılmaya başlanması, onların dile ne kadar hâkim olduklarını ve dilin inceliklerinin farkına vardıklarını gösterir.

Türk dilinin zenginliğinin en önemli göstergelerinden biri de atasözleridir. Çocuk kitaplarında yer alan toplumun kültürel değerlerinin taşıyıcısı olan atasözleri aracılığıyla çocuklar, dilin inceliklerinin ve güzelliklerini fark edecek; dilin sistemini içselleştirecektir. Çocuklar, metin içinde yer alan deyim ve atasözleriyle bir bağlam içinde karşılaşacakları için bu kalıplaşmış söz gruplarının aktif olarak kullanılma oranı da artacaktır.

Türkçe Dersi Öğretim Programında atasözleri ve deyimleri bilmenin söz varlığının zenginliğine işaret eden bir unsur olduğuna değinilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programında (1.-8. Sınıflar) “Okuma” öğrenme alanının “Söz Varlığı” alt başlığında şu kazanım ve açıklaması yer almaktadır:

“Anlamını bilmediği sözcük ve sözcük gruplarını öğrenir. (Kazanım)

Sözcükleri öğrenmek için görseller, sözlük, deyimler ve atasözleri sözlüğü, vb. araçlar kullanılacaktır. (Açıklama)”

Ayrıca Türkçe Dersi Öğretim Programında (5.-8. Sınıflar) “Yazma” öğrenme alanında “İçeriğe uygun atasözleri, deyimler, özdeyişler kullanır.” kazanımı bulunmaktadır. Görüldüğü gibi, çocukların ifade edilenleri doğru bir şekilde anlamaları; duygu, düşüncelerini etkili, açık ve anlaşılır biçimde ifade edebilmeleri söz varlığının unsurları olan atasözü ve deyimleri öğrenmeleri ve kullanabilmeleri ile mümkündür.

Türkçe Dersi Programında çocukların söz varlığını zenginleştirmek gerektiği konusuna da değinilmiştir. Türkçe Dersi Öğretim Programının “Programın Genel Amacı” bölümünde söz varlığı ile ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır:

“Türkçe öğretiminin amacı 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk milli eğitiminin genel amaçları ve ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;

4. Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarını; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamak” (MEB, 2015, s. 5).

Programın “Sözlü İletişim” öğrenme alanında “konuşma becerisinin geliştirilmesiyle; öğrencilerin Türkçenin estetik zevkine vararak ve zengin söz varlığından faydalanarak kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri” amaçlanmıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programında söz varlığı ile ilgili olarak yukarıda sözü edilen amaçlara ulaşılabilmesi için sadece ders kitaplarının yeterli olması mümkün görünmemektedir. Çocukların Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanabilmesi; duygu ve düşüncelerini sözlü- yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde aktarabilmesi; okuduklarını, dinlediklerini ya da izlediklerini doğru biçimde anlamlandırabilmesi onların söz varlığını zenginleştirmekle olanaklı hâle gelebilir. Söz varlığını zenginleştirmek için de çocuk kitaplarından faydalanmak gerekir. Sever (2003, s.158)’in de belirttiği gibi, “yazınsal nitelikli bir çocuk kitabı her şeyden önce çocuğa duyarlık kazandıran, dilin söz varlığını tanıtan bir araçtır. Dilin söz varlığının ve anlatım gücünün, çocuk edebiyatının dilinde yaşam bulmasında temel sorumluluk, öncelikle çocuk adına yaratma yazma duyarlığı taşıyan sanatçılara düşmektedir. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi, yapıtların Türkçenin anlatım olanaklarını ve kurallarını sezdirenen birer araç olarak, ana dili öğretimi sürecinin de geleneksel anlayıştan kurtulup çeşitli yazınsal kaynaklarla gerçekleştirilmesine katkı sağlayacaktır.”

Bu belirtilen bilgiler doğrultusunda çalışmanın amacı, çocuk kitaplarını söz varlığı unsurları olan ikilemeler, deyimler ve atasözleri bakımından metin türlerine göre karşılaştırmak; çocuk kitaplarında en sık kullanılan yüz ikileme ve deyimini ayrıca en sık kullanılan atasözlerini tespit etmektir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, çocuk edebiyatı alanında Türk yazarlar tarafından yazılmış çocuk kitaplarının (roman, öykü, masal, destan, efsane, şiir, tiyatro) söz varlığı unsurlarından ikileme, deyim ve atasözü bakımından niteliği ve niceliği ile metin türleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların ne olduğu bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

2. Yöntem

Bu araştırma nitel veri analizi tekniklerinden betimsel tarama modeline göre desenlenmiştir. “Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 2012, s.77). Araştırmanın verileri doküman incelemesi tekniğiyle elde edilmiş, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmada, Baş (2006) tarafından hazırlanmış olan “1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma”, Şen (2009) tarafından hazırlanmış olan “1980’den Günümüze Çocuk Edebiyatı Alanında Yazılmış Yerli Çocuk Tiyatrosu Metinlerinin Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme” ve Yıldırım Bilgen (2017) tarafından hazırlanmış “1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı” başlıklı tez çalışmaları, tarama modelinde betimsel bir yaklaşım izlenerek söz varlığı öğeleri bakımından karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir.

2.1. Çalışma Materyalleri

Bu çalışmada çalışma materyali olarak yukarıda adları verilen Baş (2006), Şen (2009) ve Yıldırım Bilgen (2017) tarafından hazırlanmış tez çalışmaları belirlenmiştir. Araştırmada, çocuk edebiyatı alanında Türk yazarlar tarafından yazılmış 1985-2005 yılları arasında yayımlanan 100 çocuk romanı, 100 çocuk öyküsü, 100 çocuk masalı, 54 çocuk destanı, 200 çocuk efsanesi, 1980-2009 yılları arasında yayımlanan 100 çocuk tiyatrosu metni ve 1970-2015 yılları arasında yayımlanan 105 çocuk şiir kitabından elde edilen ikileme, deyim ve atasözü listeleri tespit edilmiştir. Metin türleri; ikileme, deyim ve atasözleri bakımından karşılaştırılmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri literatür tarama ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılarak elde edilmiştir. Bu çalışmanın verileri, çocuk edebiyatı eserlerinin söz varlığı üzerine yapılmış olan iki doktora ve bir yüksek lisans tezinden toplanmıştır. Roman, öykü, masal, destan, efsane türüne ait veriler Baş (2006) tarafından hazırlanmış olan “1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma” başlıklı doktora tezinden; çocuk tiyatrosu metinlerine ait veriler Şen (2009) tarafından hazırlanmış olan “1980’den Günümüze Çocuk Edebiyatı Alanında Yazılmış Yerli Çocuk Tiyatrosu Metinlerinin Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme” başlıklı yüksek lisans tezinden; şiir türüyle ilgili veriler ise Yıldırım Bilgen (2017) tarafından hazırlanmış olan “1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı” başlıklı doktora tezinden toplanmıştır.

Baş (2006) tarafından yapılan çalışmada 100 roman, 100 öykü, 100 masal, 54 destan ve 14 efsane kitabından, Şen (2009) tarafından yapılan çalışmada 100 yerli çocuk tiyatrosu metninden, Yıldırım Bilgen (2017) tarafından yapılan çalışmada ise 105 çocuk şiir kitabından ikileme, deyim ve atasözü listeleri elde edilmiştir.

Söz varlığı öğelerinden ikileme, deyim ve atasözlerine ilişkin karşılaştırma, toplam ve farklı ikileme/deyim/atasözü sayıları, en sık kullanılan 100 ikileme/deyim/atasözü üzerinden yapılmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Yukarıda adı geçen çalışmalardan elde edilen veriler "Microsoft Excel" ve "Simple Concordance Program 4.07" yazılımları kullanılarak çözümlenmiştir. Yukarıda adı geçen çalışmalardan alınan her bir metin türünün ikileme/deyim/atasözleri listelenmiştir. Listeler arasında ortaklık sağlamak amacıyla listelerde düzeltme ve düzenlemeler yapılmıştır. Her bir metin türüne ait olan listeler "Microsoft Excel" programında karşılaştırılmış ortak olan ve olmayan ikileme, deyim ve atasözleri belirlenmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Metin türlerine göre çocuk kitaplarında yer alan ikileme, deyim ve atasözleri incelenmiştir. Çocuk kitaplarında yer alan toplam ve farklı ikileme/deyim/atasözü sayıları; metin türlerine göre çocuk kitaplarında yer alan en sık kullanılan 50 ikileme/deyim; çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan 100 ikileme/deyim ve çocuk kitaplarında yer alan atasözü sayısı az olduğu için bütün atasözleri incelenmiştir.

3.1. Çocuk Kitaplarındaki İkilemelere İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Metin türlerine göre çocuk kitaplarında yer alan toplam ve farklı ikileme sayıları incelenmiştir. Toplam ikileme sayısı, bir metin türünde incelenen bütün kitapların bütün ikilemelerini ifade etmektedir. Farklı ikileme sayısı ise bir metin türünde incelenen bütün kitapların birbirinden farklı olarak kullanılan ikilemelerini ifade etmektedir. Metin türlerine göre çocuk kitaplarının sahip oldukları toplam ve farklı ikileme sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Çocuk kitaplarının toplam ve farklı ikileme sayıları

	Toplam sözcük sayısı	Toplam ikileme sayısı	Farklı ikileme sayısı	Toplam ikilemenin toplam kelimeye oranı	Farklı ikilemenin toplam kelimeye oranı
Şiir	188.520	2534	917	%1,3	%36
Roman	97.063	528	218	%0,5	%41
Öykü	97.232	547	211	%0,5	%38,5
Masal	97.209	640	223	%0,6	%34
Destan	95.788	319	125	%0,3	%39
Efsane	96.334	473	184	%0,4	%38,9
Tiyatro	100.000	566	259	%0,5	%45

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi metin türleri sahip oldukları toplam sözcük sayısı bakımından denk değildir. Bu nedenle en fazla ikilemenin hangi türde kullanıldığını yüzdelik oranlarına bakarak tespit etmek gerekmektedir. Toplam ikileme sayısının toplam kelime sayısına oranı çocuk şiirlerinde %1,3; çocuk masallarında %0,6; çocuk roman, öykü ve tiyatrosunda %0,5; çocuk efsanelerinde %0,4 ve çocuk destanlarında %0,3'tür. Bu durumda en fazla ikilemenin kullanıldığı metin türü %1,3 oranla

çocuk şiir kitaplarıdır. En az ikilemenin kullanıldığı metin türü ise %0,3 oranla çocuk destanlarıdır. Farklı ikilemenin toplam ikilemeye oranına bakıldığında çocuk tiyatrosu metinlerinde %45 oranla daha fazla farklı ikilemenin kullanıldığı, çocuk masallarında ise %34 oranla daha az farklı ikilemenin kullanıldığı görülmektedir.

Metin türlerine göre çocuk kitaplarında en sık kullanılan 50 ikileme Tablo 2 ve Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 2. Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 50 ikileme (Şiir- Roman- Öykü-Masal)

Sıra	Şiir	Roman	Öykü	Masal
1.	Pırlı+pırlı	Yavaş+yavaş	Yavaş+yavaş	Kendi+kendine
2.	Yavaş+yavaş	Pırlı+pırlı	Uzun+uzun	Bir+bir
3.	El+ele	Bir+bir	Kendi+kendine	Dere+tepe
4.	Gece+gündüz	Uzun+uzun	Sık+sık	Gide+gide
5.	Kendi+kendine	Kendi+kendine	Pırlı+pırlı	Uzun+uzun
6.	Birer+birer	Soluk+soluğa	Ana+baba	Pırlı+pırlı
7.	Tek+tek	Ara+sıra	Yan+yana	Gece+gündüz
8.	Çiçek+çiçek	Sık+sık	Ağır+ağır	El+ele
9.	Yan+yana	Ana+baba	Bir+bir	Karı+koca
10.	Bir+bir	Güle+güle	Ara+sıra	Ağır+ağır
11.	Cıvıl+cıvıl	Yeni+yeni	Bol+bol	Sıkı+sıkı
12.	Mışıl+mışıl	Zaman+zaman	Gece+gündüz	Yavaş+yavaş
13.	Renk+renk	Yan+yana	Derin+derin	Ayrı+ayrı
14.	Tik+tak	Bol+bol	Acı+acı	Sık+sık
15.	Uyanır+uyanmaz	Sıkı+sıkı	Soluk+soluğa	El+gün
16.	Güle+güle	Ağır+ağır	Tatlı+tatlı	Tek+tek
17.	Uzun+uzun	Ayrı+ayrı	Tir+tir	Tir+tir
18.	Pır+pır	Peş+peşe	Üst+üste	Güzel+güzel
19.	Üst+üste	Sıcak+sıcak	Yeni+yeni	Baş+başa
20.	Sağ+sol	Acı+acı	Zaman+zaman	Bol+bol
21.	Der+demez	El+ele	Ayrı+ayrı	Hızlı+hızlı
22.	Kıpır+kıpır	Tek+tek	Diken+diken	İri+yarı
23.	Uçsuz+bucaksız	Çoluk+çocuk	Kıpır+kıpır	İş+güç
24.	Şırlı+şırlı	Doğru+dürüst	Mırlı+mırlı	Tatlı+tatlı
25.	Tık+tık	Hızlı+hızlı	Parıl+parıl	Ara+sıra
26.	Ayrı+ayrı	Derin+derin	Yer+yer	İçin+için
27.	Görür+görmez	Geri+geri	El+ele	Kana+kana
28.	Işıl+ışıl	İyiden+iyiye	Uçsuz+bucaksız	Yara+bere
29.	Rap+rap	Öte+beri	Art+arda	Böyle+böyle
30.	Sık+sık	Dalgın+dalgın	Belli+belirsiz	Çeşit+çeşit
31.	Yaprak+yaprak	Durup+dururken	Cıvıl+cıvıl	Çıtır+çıtır
32.	Ağır+ağır	Hafif+hafif	Delik+deşik	Çoluk+çocuk
33.	Cik+cik	Hemen+hemen	Hemen+hemen	Doğru+dürüst
34.	Dağ+taş	Işıl+ışıl	Işıl+ışıl	Hele+hele

35.	Lapa+lapa	Konu+komşu	Kıkır+kıkır	Küt+küt
36.	Neler+neler	Tır+tır	Nefes+nefese	Teker+teker
37.	Okuma+yazma	Yaz+kış	Teker+teker	Yeni+yeni
38.	Üst+baş	Gelen+geçen	Ters+ters	Dağ+taş
39.	Zıp+zıp	Gelen+giden	Yanı+başı	Derin+derin
40.	Bir+iki	İçin+için	Baş+başa	Göz+göze
41.	Doya+doya	İrili+ufaklı	Dalgın+dalgın	Uçsuz+bucaksız
42.	Girer+girmez	Karşı+karşıya	Hızlı+hızlı	Yanı+sıra
43.	Günden+güne	Peşi+sıra	Kol+kola	Adım+adım
44.	Sabah+akşam	Yanı+sıra	Ölüm+kalım	Bile+bile
45.	Vız+vız	Adım+adım	Parça+parça	Cayır+cayır
46.	Bin+bin	Alev+alev	Soy+sop	Cıvıl+cıvıl
47.	Bol+bol	Arka+arkaya	Yorgun+argın	Çalı+çarpı
48.	Çeşit+çeşit	Azar+azar	Arada+sırada	Fıkır+fıkır
49.	Çıglık+çığığa	Baş+başa	Dağ+taş	Gümbür+gümbür
50.	Gide+gide	Belli+belirsiz	Gide+gide	Işıl+ışıl

Tablo 3. Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 50 ikileme (Destan-Efsane-Tiyatro)

Sıra	Destan	Efsane	Tiyatro
1.	Bir+bir	Kendi+kendine	Güle+güle
2.	Gece+gündüz	Yavaş+yavaş	El+ele
3.	Uzun+uzun	Zaman+zaman	Kendi+kendine
4.	Kendi+kendine	Ara+sıra	Okuma+yazma
5.	Bol+bol	Gece+gündüz	Pırl+pırl
6.	Göz+göze	Sık+sık	Yavaş+yavaş
7.	Çoluk+çocuk	Bir+bir	Bir+iki
8.	Sağ+salim	Pırl+pırl	Bol+bol
9.	Acı+acı	Dilden+dile	Güzel+güzel
10.	Yavaş+yavaş	Yan+yana	Mışıl+mışıl
11.	Yan+yana	Yanı+başı	Sabah+sabah
12.	Baş+başa	Çoluk+çocuk	Tek+tek
13.	Dere+tepe	Ağır+ağır	Vah+vah
14.	Gümbür+gümbür	Dağ+taş	Yan+yana
15.	Hüngür+hüngür	Günden+güne	Doğru+dürüst
16.	Işıl+ışıl	Ana+baba	Teker+teker
17.	Parıl+parıl	Ayrı+ayrı	Yaz+kış
18.	Pırl+pırl	Üst+üste	Durup+durup
19.	Sık+sık	Yaz+kış	Gece+gündüz
20.	Uçsuz+bucaksız	Gide+gide	Zaman+zaman
21.	Yeme+içme	Karşı+karşıya	Ara+sıra
22.	Ağır+ağır	Uzun+uzun	Bir+bir
23.	Çeşit+çeşit	Böyle+böyle	Çeşit+çeşit

24.	Yana+yakıla	Işıl+ışıl	Sabah+akşam
25.	Dağ+taş	Kolay+kolay	Sağa+sola
26.	El+ele	Konu+komşu	Sık+sık
27.	Günden+güne	Utana+sıkıla	Terli+terli
28.	Adım+adım	Yer+yer	Uzun+uzun
29.	Ayan+beyan	Gerisin+geri	Yalan+dolan
30.	Ayrı+ayrı	Kana+kana	Acı+tatlı
31.	Bölük+bölük	Uçsuz+bucaksız	Alev+alev
32.	Diken+diken	Baş+başa	Baştan+başa
33.	Kat+kat	Deli+dolu	Biz+bize
34.	Kıs+kıs	Göz+göze	Çok+çok
35.	Oğul+oğul	İçin+için	Gürül+gürül
36.	Soluk+soluğa	Karış+karış	İş+güç
37.	Şırl+şırl	Kurt+kuş	Kara+kara
38.	Tir+tir	Boylu+boyunca	Kent+kent
39.	Yamru+yumru	Buram+buram	Kol+kola
40.	Ding+dong	Hemen+hemen	Köy+köy
41.	Gide+gide	Hızlı+hızlı	Mavi+mavi
42.	Karşı+karşıya	Nefes+nefese	Omuz+omuza
43.	Açık+açık	Parça+parça	Renk+renk
44.	Arsız+arsız	Sürü+sürü	Sokak+sokak
45.	Boy+bos	Şırl+şırl	Şapur+şapur
46.	Cıvıl+cıvıl	Teker+teker	Şip+şak
47.	Cici+bici	Yorgun+argın	Topu+topu
48.	Delik+deşik	El+ele	Ağır+ağır
49.	Geceli+gündüzlü	Gug+guk	Baş+başa
50.	Gürül+gürül	İçten+içe	Boş+boş

Yukarıda verilen Tablo 2 ve Tablo 3 incelendiği zaman, “bir bir, yavaş yavaş, kendi kendine, uzun uzun, el ele, sık sık, pırıl pırıl ve ağır ağır” ikilemelerinin bütün metin türlerinde ortak olarak en sık kullanılan 50 ikileme içinde olduğu görülmektedir. Ayrıca “gece gündüz” ikilemesi çocuk romanları, “yan yana” ikilemesi çocuk masalları, “ayrı ayrı ve ışıl ışıl” ikilemeleri çocuk tiyatrosu, “bol bol” ikilemesi çocuk efsaneleri, “baş başa” ikilemesi çocuk şiirlerinde en sık kullanılan 50 ikileme içinde yer almamaktadır. “Gece gündüz, yan yana, ayrı ayrı, ışıl ışıl, bol bol, baş başa” ikilemeleri bir önceki cümlede sayılan metin türleri dışında ortak olarak en sık kullanılan ikilemelerdir. Tablo 2 ve Tablo 3’e bakıldığında “birer birer, çiçek çiçek, tik tak, uyanır uyanmaz, pır pır, sağ sol, der demez, tık tık, görür görmez, rap rap, yaprak yaprak, cik cik, lapa lapa, neler neler, üst baş, zıp zıp, doya doya, girer girmez, vız vız, çığlık çığlığa” ikilemelerinin yalnızca çocuk şiir kitaplarında; “peş peşe, sıcak sıcak, geri geri, iyiden iyiye, öte beri, durup dururken, hafif hafif, gelen geçen, gelen giden, irili ufaklı, peşi sıra, arka arkaya, azar azar” ikilemelerinin yalnızca çocuk romanlarında; “mırıl mırıl, art arda, kıkır kıkır, ters ters, ölüm kalım, soy sop, arada sırada” ikilemelerinin yalnızca çocuk öykülerinde; “karı koca, el gün, iri yarı, yara bere, çıtır çıtır, hele hele, küt küt, bile bile, cayır cayır, çalı çırpı, fıkır fıkır” ikilemelerinin yalnızca çocuk masallarında; “sağ salim, hüngür hüngür, yeme içme, yana yakıla, ayan

beyan, bölük bölük, kat kat, kıs kıs, oğul oğul, yamru yumru, ding dong, açık açık, arsız arsız, boy bos, cici bici, geceli gündüzlü” ikilemelerinin yalnızca çocuk destanlarında; “dilden dile, kolay kolay, utana sıkıla, gerisin geri, deli dolu, karış karış, kurt kuş, boylu boyunca, buram buram, sürü sürü, guk guk, içten içe” ikilemelerinin yalnızca çocuk efsanelerinde; “sabah sabah, vah vah, durup durup, sağa sola, terli terli, yalan dolan, acı tatlı, baştan başa, çok çok, kara kara, kent kent, köy köy, mavi mavi, omuz omuza, sokak sokak, şapur şapur, şip şak, topu topu, boş boş” ikilemelerinin yalnızca çocuk tiyatrosu kitaplarında en sık kullanılan 50 ikileme içinde yer aldığı görülmektedir.

Çocuk şiirleri, romanları, öyküleri, masalları, destanları, efsaneleri ve tiyatrosu kitaplarında en sık kullanılan 100 ikilemeden oluşan listeler birleştirilmiş ve 700 ikilemeden oluşan bir liste oluşturulmuştur. Bu liste sıklığa göre sıralanmış ve yeniden düzenlenmiştir. Bu listede en sık kullanılan 100 ikileme belirlenmiştir. Çocuk kitaplarının toplam ikileme sayısı, 700 ikilemenin toplam sıklığı ve belirlenen 100 ikilemenin toplam ikileme ve 700 ikileme içindeki yüzdelik oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Çocuk kitaplarında ortak olarak kullanılan 100 ikilemenin yüzdelik oranları

	İkileme sayısı	100 ikilemenin sıklığı	Yüzdelik oran
Bütün ikilemeler	5607	2778	%49,5
700 ikileme	3633	2778	%76

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi çocuk şiirleri, romanları, öyküleri, masalları, destanları, efsaneleri ve çocuk tiyatrosu kitaplarında kullanılan bütün ikilemelerin sayısı 5607’dir. Bu yedi metin türünün her birinde en sık kullanılan ilk 100 ikilemenin alınarak yeniden oluşturulan 700 ikilemeden oluşan listenin toplam sıklığı 3633’tür. 700 ikilemeden oluşan listede en sık kullanılan 100 ikilemenin sıklığı ise 2778’dir. Çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan 100 ikileme, çocuk kitaplarındaki tüm ikilemelerin yaklaşık %50’sini oluşturmaktadır. 700 ikilemeden meydana gelen listenin yaklaşık %76’sını da çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan 100 ikileme oluşturmaktadır.

Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 ikileme sıklıklarına göre dizilmiş ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 ikileme

Sıra	İkileme	Sıklık
1.	Kendi kendine	164
2.	Yavaş yavaş	133
3.	Pırl pırl	122
4.	Bir bir	110
5.	El ele	95
6.	Gece gündüz	88
7.	Uzun uzun	88
8.	Güle güle	73
9.	Sık sık	70
10.	Yan yana	70

11.	Ara sıra	53
12.	Ağır ağır	52
13.	Tek tek	47
14.	Bol bol	45
15.	Ayrı ayrı	41
16.	Gide gide	41
17.	Suluk soluğa	36
18.	Çoluk çocuk	35
19.	Dere tepe	35
20.	Mışıl mışıl	35
21.	Birer birer	34
22.	Zaman zaman	34
23.	Ana baba	33
24.	Cıvıl cıvıl	33
25.	Uçsuz bucaksız	33
26.	Dağ taş	32
27.	Işıl ışıl	32
28.	Üst üste	32
29.	Çiçek çiçek	26
30.	Yeni yeni	26
31.	Günden güne	24
32.	Tatlı tatlı	24
33.	Göz göze	23
34.	Konu konuşu	23
35.	Şırl şırl	23
36.	Okuma yazma	22
37.	Renk renk	22
38.	Sabah akşam	22
39.	Baş başa	21
40.	Çeşit çeşit	21
41.	Kıpır kıpır	21
42.	Yaz kış	21
43.	Acı acı	20
44.	Tir tir	20
45.	Sıkı sıkı	19
46.	Teker teker	19
47.	Tik tak	19
48.	Uyanır uyanmaz	19
49.	Bir iki	18
50.	Güzel güzel	18
51.	Pır pır	18
52.	Adım adım	16
53.	Doğru dürüst	16

54.	Yanı başı	16
55.	Derin derin	15
56.	Hızlı hızlı	15
57.	İçin için	15
58.	Karı koca	15
59.	Kat kat	15
60.	Sağ sol	15
61.	Çok çok	14
62.	Der demez	14
63.	İş güç	14
64.	Parıl parıl	13
65.	Tık tık	13
66.	Üst baş	13
67.	Girer girmez	12
68.	Görür görmez	12
69.	Gümbür gümbür	12
70.	Hemen hemen	12
71.	Kana kana	12
72.	Karşı karşıya	12
73.	Koca koca	12
74.	Kol kola	12
75.	Lapa lapa	12
76.	Mavi mavi	12
77.	Rap rap	12
78.	Yaprak yaprak	12
79.	Yer yer	12
80.	Boy bos	11
81.	Çıtır çıtır	11
82.	Damla damla	11
83.	Gelen geçen	11
84.	Kolay kolay	11
85.	Mırıl mırıl	11
86.	Neler neler	11
87.	Parça parça	11
88.	Sağ salim	11
89.	Sıra sıra	11
90.	Zıp zıp	11
91.	Börtü böcek	10
92.	Dalga dalga	10
93.	Diken diken	10
94.	Dilden dile	10
95.	Doya doya	10
96.	Tıp tıp	10

97.	Vız vız	10
98.	Bin bin	9
99.	Böyle böyle	9
100.	Çığlık çığlığa	9

Tablo 5'e göre çocuk kitaplarının bütün türlerinde "kendi kendine" ikilemesi en sık kullanılan ikilemedir. Bu ikilemeyi, "yavaş yavaş, pırıl pırıl, bir bir ve el ele" ikilemeleri takip etmektedir. "Kendi kendine, yavaş yavaş, pırıl pırıl, bir bir, el ele, gece gündüz, uzun uzun, sık sık, yan yana, ağır ağır, bol bol, çoluk çocuk" ikilemeleri çocuk kitaplarının bütün türlerinde en sık kullanılan 100 ikileme içinde yer almaktadır. Yukarıda verilen tabloda yer almasına rağmen "ara sıra, konu komşu" ikilemeleri çocuk destanlarında; "ayrı ayrı, ıslıl ıslıl" ikilemeleri çocuk tiyatrosu kitaplarında; "soluk soluğa, cıvıl cıvıl" ikilemeleri çocuk efsanelerinde; "mışıl mışıl, dağ taş" ikilemeleri çocuk romanlarında; "baş başa" ikilemesi çocuk şiir kitaplarında en sık kullanılan 100 ikileme içinde yer almamaktadır. Bu ikilemelerin kullanım sıklıkları fazla olduğu için çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan 100 ikileme içinde yer almaktadır. Aynı şekilde sıklığı fazla olduğu için yukarıdaki listede yer alan "birer birer, çiçek çiçek, tik tak, uyanır uyanmaz, pır pır, sağ sol, der demez, tık tık, görür görmez, rap rap, yaprak yaprak, neler neler, zıp zıp, doya doya, vız vız, bin bin, çığlık çığlığa" ikilemeleri yalnızca çocuk şiir kitaplarında; "karı koca" ikilemesi yalnızca çocuk masallarında; "kat kat" ikilemesi çocuk destanlarında; "çok çok" ikilemesi yalnızca çocuk tiyatrosu metinlerinde ve "dilden dile" ikilemesi yalnızca çocuk efsanelerinde en sık kullanılan 100 ikileme içinde yer almaktadır.

3.2. Çocuk Kitaplarındaki Deyimlere İlişkin Bulgular

Metin türlerine göre çocuk kitaplarında yer alan toplam ve farklı deyim sayıları incelenmiştir. Buna göre çocuk kitaplarının sahip oldukları toplam ve farklı deyim sayıları, toplam deyimlerin toplam kelimeye oranı ve farklı deyimlerin toplam deyimlere oranı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Çocuk kitaplarının toplam ve farklı deyim sayıları

	Toplam sözcük sayısı	Toplam deyim sayısı	Farklı deyim sayısı	Toplam deyimlerin toplam kelimeye oranı	Farklı deyimlerin toplam deyimlere oranı
Şiir	188.520	3772	1640	%2	%43
Roman	97.063	555	308	%0,5	%55,4
Öykü	97.232	695	388	%0,7	%55,8
Masal	97.209	859	431	%0,8	%50
Destan	95.788	882	375	%0,9	%42,5
Efsane	96.334	942	417	%0,9	%44
Tiyatro	100.000	2289	947	%2,2	%41

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi metin türleri sahip oldukları toplam kelime sayısı bakımından denk değildir. Bu nedenle en fazla deyimlerin hangi türde kullanıldığını yüzdelik oranlarına bakarak tespit etmek gerekmektedir. Toplam deyim sayısının toplam kelime sayısına oranı çocuk tiyatrosunda

%2,2; çocuk şiirlerinde %2; çocuk destanlarında ve efsanelerinde %0,9; çocuk masallarında %0,8; çocuk öykülerinde %0,7 ve çocuk romanlarında %0,5'tir. Bu durumda en fazla deyim kullanıldığı metin türü %2,2 oranla çocuk tiyatrosu ve %2 oranla çocuk şiir kitaplarıdır. En az deyim kullanıldığı metin türü ise %0,5 oranla çocuk romanlarıdır. Farklı deyim toplam deyim oranına bakıldığında çocuk öykülerinde %55,8 oranla daha fazla farklı deyim kullanıldığı, çocuk tiyatrosu metinlerinde ise %41 oranla daha az farklı deyim kullanıldığı görülmektedir.

Metin türlerine göre çocuk kitaplarında en sık kullanılan 50 deyim Tablo 7 ve Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 50 deyim (Şiir- Roman-Öykü-Masal)

Sıra	Şiir	Roman	Öykü	Masal
1.	Ne olur	Yola çıkmak	Söz vermek	Yola çıkmak
2.	Kim bilir	İçini çekmek	İçini çekmek	Yol almak
3.	Aklına gelmek	Aklına gelmek	İşe yaramak	Söz vermek
4.	El sallamak	Yol almak	Ortaya çıkmak	Sesini çıkarmamak
5.	Kendi kendine	Kaşlarını çatmak	Yola çıkmak	Başından geçmek
6.	Canı sıkılmak	Kendine gelmek	Başından geçmek	Kendine gelmek
7.	Yok olmak	Söz vermek	Kendini alamamak	Yollara düşmek
8.	Yola çıkmak	İdare etmek	Kulak vermek	Dile gelmek
9.	Hoş geldin(iz)	Tadını çıkarmak	Adam olmak	Ortaya çıkmak
10.	Ad koymak	Adım atmak	Aklına gelmek	Adam olmak
11.	Isık çalmak	Can atmak	Ateş etmek	Aklına gelmek
12.	El ele	Canı sıkılmak	Dile getirmek	Elde etmek
13.	Karar vermek	Dile getirmek	Elde etmek	Meydana çıkmak
14.	Haber vermek	Ortaya çıkmak	Karşı çıkmak	Boyun eğmek
15.	Şaşırıp kalmak	Adam olmak	Yol almak	Canını sıkmak
16.	Gece gündüz	Can vermek	Yollara düşmek	Çekip gitmek
17.	Hoşça kal(ın)	Canı yanmak	Araya girmek	Hak etmek
18.	Göz kırpmak	Dalga geçmek	Bağrına basmak	Önüne katmak
19.	Hayal kurmak	Ele geçirmek	Boş vermek	Peşine düşmek
20.	Karşılık vermek	Gözden geçirmek	Can çekişmek	Yol vermek
21.	Özür dilemek	Gözleri dolmak	Geri çevirmek	Yola düşmek
22.	Söz vermek	Güçlük çekmek	Göz atmak	Bağdaş kurmak
23.	Yan yana	Kendinden geçmek	Karşı koymak	Elinden gelmek
24.	Kanat çırpma	Kulak kesilmek	Kaşlarını çatmak	Gözden geçirmek
25.	Selam vermek	Meydana gelmek	Nefes etmek	İş işten geçmek
26.	Tek başına	Öyle gelmek	Yerinde duramamak	Kulak vermek
27.	Canı istemek	Peşine takılmak	Aklı başında olmak	Taş kesilmek
28.	Çiçek açmak	Yük olmak	Baş etmek	Ağzı sulanmak
29.	Boynunu bükmek	Acı çekmek	Boşa gitmek	Aldırış etmemek
30.	Merak etmek	Başa çıkmak	Can vermek	Baş başa vermek
31.	Neler	Başı dönmek	Diz çökmek	Baş etmek

32.	Söz etmek	Boy atmak	Eksik olmak	Can vermek
33.	Uykusu kaçmak	Cezasını çekmek	El çırpamak	Canı yanmak
34.	Adım atmak	Çekip gitmek	Elinden gelmek	Canını almak
35.	Akıp gitmek	Dile gelmek	İçi içine sığmamak	Dili tutulmak
36.	El çırpamak	Eksik etmemek	Kendine gelmek	Diz çökmek
37.	Ne de olsa	Göz atmak	Kendini beğenmek	Ele geçirmek
38.	Sırası gelmek	Gözleri parlamak	Omuz silmek	Elinden tutmak
39.	Alay etmek	İşini bitirmek	Sesini çıkarmamak	Gel zaman git zaman
40.	Dalga geçmek	Karşı koymak	Yerine getirmek	Geri kalmak
41.	Geri dönmek	Karşısına dikilmek	Yüzü gülmek	Göz atmak
42.	Güneş açmak	Kaz kafalı olmak	Aldırış etmemek	Gözleri yaşarmak
43.	Sağ ol(sun)	Ortaya atmak	Ana baba günü olmak	Gözüne kestirmek
44.	Soluk almak	Tozu dumana katmak	Ant içmek	İşini bitirmek
45.	Uykusu gelmek	Üstünde durmak	Ateş açmak	Karşı çıkmak
46.	Başı dönmek	Yüzü gülmek	Atıp tutmak	Kendinden geçmek
47.	Bir bir	Adını vermek	Ayak basmak	Oh demek
48.	Bir sürü	Ağır gelmek	Bir o yana bir bu yana	Peşine takılmak
49.	Canı yanmak	Ağlamaklı olmak	Can atmak	Sözünü tutmak
50.	El uzatmak	Ağzına bakmak	Cana yakın olmak	Tepesine çıkmak

Tablo 8. Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 50 deyim (Destan-Efsane-Tiyatro)

Sıra	Destan	Efsane	Tiyatro
1.	Yola çıkmak	Ele geçirmek	Hoş geldin(iz)
2.	Ele geçirmek	Can vermek	Özür dilemek
3.	Yol almak	Uykuya dalmak	Hoşça kal(ın)
4.	Canını almak	Ayak basmak	Sağ ol
5.	Karşısına çıkmak	Karşı koymak	Merak etmek
6.	Ortaya çıkarmak	Taş kesilmek	Söz vermek
7.	Can vermek	Gel zaman git zaman	Ne olur
8.	Geri çekilmek	Söz vermek	Başına gelmek
9.	Kan dökmek	Ortaya çıkmak	Aklına gelmek
10.	Kan kusturmak	Eksik olmamak	İşe yaramak
11.	Karşı çıkmak	Gönül vermek	Kim bilir
12.	Yas tutmak	Yola çıkmak	Sözünü etmek
13.	Yerine getirmek	Dile getirmek	İzin vermek
14.	Buyur etmek	Peşine düşmek	Haber vermek
15.	Göze gelmek	Dile gelmek	Canı sıkılmak
16.	Hor görmek	Kara kaplı kitap	Şaka yapmak
17.	Karşı koymak	Yanıp tutuşmak	Aç kalmak
18.	Önüne katmak	Yol göstermek	Alay etmek

19.	Yol vermek	Yola düşmek	Yok canım
20.	Adını vermek	Buyur etmek	Dalga geçmek
21.	Ardına düşmek	Çok olmak	Balık tutmak
22.	Başkaldırmak	Yerine getirmek	Ceza vermek
23.	Diz çökmek	Yollara düşmek	Ders çalışmak
24.	İdare etmek	Adım atmak	Adam olmak
25.	Karşı gelmek	Ağız dalaşı yapmak	Yolunu bulmak
26.	Nara atmak	Geri çevirmek	Zarar vermek
27.	Üzerine yürümek	Hasret gidermek	Cevap vermek
28.	Adam olmak	Kendine gelmek	Hoşuna gitmek
29.	Bağrına basmak	Meydana gelmek	Boş vermek
30.	Canı sıkılmak	Önüne katmak	Kendine gelmek
31.	Elde etmek	Adını vermek	Yola çıkmak
32.	Geceyi gündüze katmak	Ardına düşmek	Eline geçmek
33.	Gönül vermek	Baş etmek	Fark etmek
34.	Meydan okumak	El etmek	Kusura bakmamak
35.	Meydana çıkmak	Elde etmek	Vay canına
36.	Yere sermek	Elinden gelmek	Dayak yemek
37.	Ant içmek	Kan dökmek	Aklı başına gelmek
38.	Çekip gitmek	Kendinden geçmek	Allah Allah
39.	Eline düşmek	O gün bu gün	El ele vermek
40.	Tuzağa düşmek	Şafak sökmek	Elinden gelmek
41.	Yüzü gülmek	Aldırış etmemek	Hoş bulmak
42.	Aklına gelmek	Ateşe vermek	Sahip çıkmak
43.	Aman dilemek	Ayağa kaldırmak	Zamanı geçmek
44.	Anadan doğma olmak	Baş göz etmek	Canı istemek
45.	Araya girmek	Başı dumanlı	Ele geçirmek
46.	Ayağına kapanmak	Bir o yana bir bu yana	Geri vermek
47.	Boyun eğmek	Dallanıp budaklanmak	Ha şöyle
48.	Can çekişmek	Eksik etmemek	İçi yanmak
49.	Görmemezlikten gelmek	Gözdağı vermek	Karşı çıkmak
50.	Kan ağlamak	Göze gelmek	Olan biten

Tablo 7 ve Tablo 8’de çocuk şiirlerinde “ne olur”; çocuk roman, masal ve destanlarında “yola çıkmak”; çocuk öykülerinde “söz vermek”; çocuk efsanelerinde “ele geçirmek”; çocuk tiyatrolarında “hoş geldin(iz)” deyimlerinin en sık kullanılan deyimler olduğu görülmektedir. Bütün çocuk kitaplarında ortak olarak sık kullanılan deyim “yola çıkmak” deyimidir. Ayrıca “aklına gelmek” deyimini çocuk efsaneleri, “söz vermek” deyimini çocuk destanları dışında diğer bütün türlerde ortak olarak en sık kullanılan deyimlerdir. “Kendine gelmek ve adam olmak” deyimleri çocuk şiirleri ve çocuk efsaneleri; “can vermek” deyimini çocuk şiirleri ve çocuk tiyatroları; “ele geçirmek” deyimini çocuk şiirleri ve çocuk öyküleri dışında bütün türlerde ortak olarak en sık kullanılan diğer deyimlerdir.

Tablo 7 ve Tablo 8’e bakıldığında, “el sallamak, kendi kendine, yok olmak, ad koymak, ıslık çalmak, el ele, karar vermek, şaşırıp kalmak, gece gündüz, göz kırpmak, hayal kurmak, karşılık vermek, yan

yana, kanat çırpma, selam vermek, tek başına, çiçek açmak, boynunu bükmek, neler, söz etmek, uykusu kaçmak, yok olup gitmek, ne de olsa, sırası gelmek, geri dönmek, güneş açmak, soluk almak, uykusu gelmek, bir bir, bir sürü, el uzatmak" deyimleri yalnızca çocuk şiir kitaplarında; "tadını çıkarmak, gözleri dolmak, güçlük çekmek, kulak kesilmek, öyle gelmek, yük olmak, acı çekmek, başa çıkmak, boy atmak, cezasını çekmek, gözleri parlamak, karşısına dikilmek, kaz kafalı olmak, ortaya atmak, tozu dumana katmak, üstünde durmak, ağır gelmek, ağlamaklı olmak, ağzına bakmak" deyimleri yalnızca çocuk romanlarında; "kendini alamamak, ateş etmek, nefes etmek, yerinde durmamak, akli başında olmak, boşa gitmek, eksik olmak, içi içine sığmamak, kendini beğenmek, omuz silmek, ana baba günü olmak, ateş açmak, atıp tutmak, cana yakın olmak" deyimleri yalnızca çocuk öykülerinde; "canını sıkmak, hak etmek, bağdaş kurmak, iş işten geçmek, ağzı sulanmak, baş başa vermek, dili tutulmak, elinden tutmak, geri kalmak, gözleri yaşarmak, gözüne kestirmek, oh demek, sözünü tutmak" deyimleri yalnızca çocuk masallarında; "kan kusturmak, yas tutmak, hor görmek, başkaldırmak, nara atmak, üzerine yürümek, geceyi gündüze katmak, meydan okumak, yere sermek, eline düşmek, tuzağa düşmek, aman dilemek, anadan doğma olmak, ayağına kapanmak, görmemezlikten gelmek, kan ağlamak" deyimleri yalnızca çocuk destanlarında; "uykuya dalmak, eksik olmamak, kara kaplı kitap, yanıp tutuşmak, yol göstermek, çok olmak, ağız dalaşı yapmak, hasret gidermek, el etmek, o gün bugün, şafak sökmek, ateşe vermek, ayağa kaldırmak, baş göz etmek, başı dumanlı, dallanıp budaklanmak, gözdağı vermek" deyimleri yalnızca çocuk efsanelerinde, "başına gelmek, sözünü etmek, izin vermek, şaka yapmak, aç kalmak, yok canım, balık tutmak, ceza vermek, ders çalışmak, yolunu bulmak, zarar vermek, cevap vermek, ha şöyle, hoşuna gitmek, eline geçmek, fark etmek, kusura bakmak, vay canına, dayak yemek, akli başına gelmek, el ele vermek, hoş bulmak, sahip çıkmak, zamanı geçmek, geri vermek, içi yanmak, olan biten" deyimlerinin yalnızca çocuk tiyatrolarında en sık kullanılan 50 deyim içinde yer aldığı görülmektedir.

Çocuk şiirleri, romanları, öyküleri, masalları, destanları, efsaneleri ve tiyatrosu kitaplarında en sık kullanılan 100 deyimden oluşan listeler birleştirilmiş ve 700 deyimden oluşan bir liste oluşturulmuştur. Bu liste sıklığa göre sıralanmış ve yeniden düzenlenmiştir. Listede en sık kullanılan 100 deyim belirlenmiştir. Çocuk kitaplarının toplam deyim sayısı, 700 deyimden toplam sıklığı ve belirlenen 100 deyimden toplam deyim ve 700 deyim içindeki yüzdeleri oranları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. Çocuk kitaplarında ortak olarak kullanılan 100 deyimden oluşan yüzdeleri oranları

	Deyim sayısı	100 deyimden sıklığı	Yüzdeleri oran
Bütün deyimler	9994	2838	%28
700 deyim	4620	2838	%61

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi çocuk şiirleri, romanları, öyküleri, masalları, destanları, efsaneleri ve çocuk tiyatrosu kitaplarında kullanılan bütün deyimlerin sayısı 9994'tür. Bu yedi metin türünün her birinde en sık kullanılan ilk 100 deyimden alınarak yeniden oluşturulan 700 deyimden oluşan listenin toplam sıklığı 4620'dir. 700 deyimden oluşan listede en sık kullanılan 100 deyimden sıklığı ise 2838'dir. Çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan 100 deyim, çocuk kitaplarındaki tüm deyimlerin yaklaşık %28'ini oluşturmaktadır. 700 deyimden meydana gelen listenin yaklaşık %61'ini de çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan 100 deyim oluşturmaktadır.

Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 deyim sıklıklarına göre dizilmiş ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10. Çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan 100 deyim

Sıra	Deyim	Sıklık
1.	Yola çıkmak	126
2.	Hoş geldin(iz)	106
3.	Söz vermek	102
4.	Aklına gelmek	85
5.	Ele geçirmek	72
6.	Ne olur	66
7.	Özür dilemek	66
8.	Hoşça kal(ın)	65
9.	Canı sıkılmak	61
10.	Can vermek	59
11.	Yol almak	59
12.	Kim bilir	58
13.	Yol(lar)a düşmek	57
14.	Sağ ol(sun)	51
15.	Merak etmek	47
16.	İşe yaramak	46
17.	Kendine gelmek	44
18.	Haber vermek	40
19.	Adam olmak	36
20.	Ortaya çıkmak	34
21.	Dalga geçmek	33
22.	Karşı çıkmak	32
23.	Karşı koymak	32
24.	Başına gelmek	30
25.	El sallamak	29
26.	Kendi kendine	29
27.	Şaka yapmak	29
28.	Alay etmek	28
29.	Uykuya dalmak	28
30.	İçini çekmek	27
31.	Yok olmak	27
32.	Adım atmak	26
33.	Dile gelmek	25
34.	Elinden gelmek	25
35.	Sözünü etmek	25
36.	Elde etmek	24
37.	İzin vermek	24
38.	Ad koymak	23

39.	Canını almak	23
40.	Gece gündüz	23
41.	Karşısına çıkmak	23
42.	Ayak basmak	22
43.	Islık çalmak	22
44.	Boş vermek	21
45.	Buyur etmek	21
46.	Canı istemek	21
47.	Canı yanmak	21
48.	Hayal kurmak	21
49.	Yerine getirmek	21
50.	Yol vermek	21
51.	Başından geçmek	20
52.	Çiçek açmak	20
53.	Dile getirmek	20
54.	El ele	20
55.	Kan dökmek	20
56.	Karar vermek	20
57.	Önüne katmak	20
58.	Fark etmek	19
59.	Gönül vermek	19
60.	Taş kesilmek	19
61.	Peşine düşmek	19
62.	Şaşırp kalmak	19
63.	Aç kalmak	18
64.	Tuzağa düşmek	18
65.	Yok canım	18
66.	Çekip gitmek	17
67.	El çırpma	17
68.	Gel zaman git zaman	17
69.	Sırası gelmek	17
70.	Yol göstermek	17
71.	Adını vermek	16
72.	Göz kırpmak	16
73.	Karşılık vermek	16
74.	Meydana çıkmak	16
75.	Sesini çıkarmamak	16
76.	Bir sürü	15
77.	Boyun eğmek	15
78.	Ant içmek	15
79.	Balık tutmak	15
80.	Diz çökmek	15
81.	Eksik olmamak	15

82.	Kanat çırpma	15
83.	Karşı gelmek	15
84.	Kulak vermek	15
85.	Selam vermek	15
86.	Tek başına	15
87.	Araya girmek	14
88.	Ders çalışmak	14
89.	Ders vermek	14
90.	Kaşlarını çatmak	14
91.	Bir bir	13
92.	Arada bir	13
93.	Baş etmek	13
94.	Cezasını çekmek	13
95.	İdare etmek	13
96.	Kendinden geçmek	13
97.	Zarar vermek	13
98.	Ardına düşmek	12
99.	Boynunu bükme	12
100.	Cevap vermek	12

Tablo 10'a göre çocuk kitaplarının bütün türlerinde "yola çıkmak" deyimini ortak olarak en sık kullanılan deyimdir. Ayrıca "söz vermek ve can vermek" deyimleri bütün çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan deyimlerdir. Bu deyimler dışında çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 deyim içinde ortak olarak kullanılan deyim bulunmamaktadır. "Aklına gelmek" deyimini çocuk efsaneleri, "ele geçirmek ve kendine gelmek" deyimleri çocuk şiirleri dışındaki diğer altı türde ortak olarak en sık kullanılan deyimlerdir. "Canı sıkılmak" masal ve efsane türleri; "adam olmak" şiir ve efsane türleri; "elinden gelmek" şiir ve roman türleri dışındaki diğer metin türlerinde ortak olarak en sık kullanılan deyimlerdir.

Tablo 10'da yer almasına rağmen "başına gelmek, sözünü etmek, izin vermek, aç kalmak, yok canım, balık tutmak, ders çalışmak, zarar vermek, cevap vermek" deyimleri yalnızca çocuk tiyatrolarında; "el sallamak, kendi kendine, yok olmak, ad koymak, ıslık çalmak, el ele, karar vermek, şaşırıp kalmak, göz kırpmak, karşılık vermek, kanat çırpma, tek başına, selam vermek, boynunu bükme" deyimleri yalnızca çocuk şiirlerinde en sık kullanılan 100 deyim içinde yer almaktadır. Bu deyimlerin kullanım sıklıkları fazla olduğu için bu listede yer almışlardır.

3.2. Çocuk Kitaplarındaki Atasözlerine İlişkin Bulgular

Metin türlerine göre çocuk kitaplarında yer alan toplam ve farklı atasözü sayıları incelenmiştir. Metin türlerine göre çocuk kitaplarının sahip oldukları toplam ve farklı atasözü sayıları, toplam atasözlerinin toplam kelimeye oranı ve farklı atasözlerinin toplam atasözüne oranı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11. Çocuk kitaplarının toplam ve farklı atasözü sayıları

	Toplam sözcük sayısı	Toplam atasözü sayısı	Farklı atasözü sayısı	Toplam atasözünün toplam kelimeye oranı	Toplam atasözünün farklı atasözüne oranı
Şiir	188.520	25	18	%0,013	%72
Roman	97.063	0	0	%0	%0
Öykü	97.232	9	9	%0,009	%100
Masal	97.209	4	4	%0,004	%100
Destan	95.788	8	6	%0,008	%75
Efsane	96.334	8	7	%0,008	%87,5
Tiyatro	100.000	16	14	%0,016	%87,5

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi metin türleri sahip oldukları toplam sözcük sayısı bakımından denk değildir. Bu nedenle en fazla atasözünün hangi türde kullanıldığını yüzdeler oranlarına bakarak tespit etmek gerekmektedir. Toplam atasözü sayısının toplam kelime sayısına oranı çocuk tiyatrosunda %0,016; çocuk şiirlerinde %0,013; çocuk öykülerinde %0,009; çocuk destan ve efsanelerinde %0,008; çocuk masallarında %0,004 ve çocuk romanlarında %0'dır. Bu durumda en fazla atasözünün kullanıldığı metin türü %0,016 oranla çocuk tiyatrosu ve %0,013 oranla çocuk şiir kitaplarıdır. En az atasözünün kullanıldığı metin türü %0,004 oranla çocuk masallarıdır. Çocuk romanlarında ise hiç atasözü kullanılmamıştır. Farklı atasözlerinin toplam atasözüne oranına bakıldığında çocuk öykülerinde ve çocuk masallarında kullanılan bütün atasözleri birbirinden farklıdır. Çocuk şiirleri, %72 oranla en az farklı atasözü kullanılan çocuk kitabıdır.

Metin türlerine göre çocuk kitaplarında kullanılan bütün atasözleri sıklıklarıyla birlikte Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12. Çocuk kitaplarında yer alan atasözleri

Atasözü	Metin türü	Sıklık
Bir elin nesi var, iki elin sesi var.	Masal-şiir	1+4=5
Yalancının mumu yatsıya dek yanar.	Şiir-tiyatro	3+2=5
Ölenle ölünmez.	Efsane-masal	1+2=3
Su uyur, düşman uyumaz.	Destan-öykü	1+1=2
İşleyen demir ışıldar.	Öykü-şiir	1+1=2
Yolcu yolunda gerek.	Şiir	2
Parayı veren düdüğü çalar.	Şiir	2
Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez.	Tiyatro	2
Ağlarsa anam ağlar, gayrısı yalan ağlar.	Şiir	1
Aklın yolu birdir.	Şiir	1
Azı beğenmeyen çoğu bulamaz.	Şiir	1
Çok okuyan değil, çok gezen bilir.	Şiir	1
El elden üstündür.	Şiir	1
Gülme komşuna gelir başına.	Şiir	1
Herkes gider Mersin'e, biz gideriz tersine.	Şiir	1

Huylu huyundan vazgeçmez.	Şiir	1
Yel kayadan ne alır.	Şiir	1
Yorgan gitti, kavga bitti.	Şiir	1
Vakit nakittir.	Şiir	1
Para parayı çeker.	Şiir	1
Yalnız taş, duvar olmaz.	Öykü	1
Damlaya damlaya göl olur.	Öykü	1
El kapısına alışmış hayvandan hayır gelmez.	Öykü	1
Köylünün ağzı kese değil ki büzesin.	Öykü	1
Son pişmanlık fayda etmez.	Öykü	1
Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.	Öykü	1
Yaş kesen baş keser.	Öykü	1
Yazın gölge hoş, kışın çuval boş.	Öykü	1
Isıramayacağın eli öp demişler.	Masal	1
Taş yerinde ağırdır.	Masal	1
At ayağı çabuk, ozan dili çevik olur.	Destan	1
At doyduğu yerde, er doğduğu yerde yaşar.	Destan	1
Eski pamuk bez olmaz, kalles düşman dost olmaz.	Destan	1
Güvenme varlığa düşersin darlığa.	Destan	1
İsteyenin bir yüzü, vermeyenin iki yüzü karadır.	Destan	1
Aç ayı oynamaz boş kazan kaynamaz.	Efsane	1
Hali hal olmayanın yolu yol olmaz.	Efsane	1
Konuk kısmetiyle gelir.	Efsane	1
Nerde ölüm görürsen oradan kaç, nerde düğün görürsen orada kal.	Efsane	1
Sinek küçüktür ama mide bulandırır.	Efsane	1
Usta idim oldum çırak, bir de çırak su ister.	Efsane	1
Atın ölümü arpadan olsun.	Tiyatro	1
Bekleyen derviş muradına ermiş.	Tiyatro	1
Bilmemek ayıp değil öğrenmemek ayıp.	Tiyatro	1
Büyük balık küçük balığı yutar.	Tiyatro	1
Çekirge bir sıçrar iki sıçrar üçüncüsünde yakayı ele verir.	Tiyatro	1
Damdan düşen damdan düşenin halini bilir.	Tiyatro	1
Kaynayan kazan kapak tutmaz.	Tiyatro	1
Korkunun ecele faydası yok.	Tiyatro	1
Sakla samanı gelir zamanı.	Tiyatro	1
Söz gümüşse sükût altındır.	Tiyatro	1
Tilki erişemediği üzüme koruk der.	Tiyatro	1
Yumuşak atın tekmesi sert olur.	Tiyatro	1

Tablo 12’de görüldüğü gibi “Bir elin nesi var, iki elin sesi var.” ve “Yalancının mumu yatsıya dek yanar.” atasözleri çocuk şiir kitaplarında en sık kullanılan atasözleridir. “Bir elin nesi var iki elin sesi var.” atasözü çocuk masalları ve çocuk şiirlerinde; “Yalancının mumu yatsıya dek yanar.” atasözü çocuk şiirleri ve çocuk tiyatrolarında ortak olarak kullanılan atasözleridir. “Ölenle ölünmez.” atasözü

çocuk efsaneleri ve masallarında ortak olarak en sık kullanılan atasözüdür. “Su uyur düşman uyumaz.” atasözü çocuk destanlarında ve öykülerinde; “İşleyen demir ışıldar.” atasözü çocuk öykülerinde ve şiirlerinde ortak olarak kullanılmıştır. “Yolcu yolunda gerek.” ve “Parayı veren düdüğü çalar” atasözleri çocuk şiirlerinde; “Kaz gelen yerden tavuk esirgenmez” atasözü çocuk tiyatrolarında iki defa kullanılmıştır. Tablo 12’ye bakıldığında diğer atasözlerinin çocuk kitaplarında yalnızca bir defa kullanıldığı görülmektedir.

4. Sonuç

Çocuk kitaplarını söz varlığı öğeleri bakımından metin türlerine göre karşılaştırmak; çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 ikileme, deyim ve çocuk kitaplarında kullanılan atasözlerini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada; çocuk kitaplarındaki toplam ve farklı ikileme sayıları, toplam ve farklı deyim sayıları, en sık kullanılan 50 ikileme, en sık kullanılan 50 deyim, çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 ikilemenin ve deyim yüzdelik oranları, çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 ikileme ve deyim listesi, çocuk kitaplarında kullanılan bütün atasözleri belirlenmiştir. Çalışmanın bulgularından yola çıkarak elde edilen sonuçlar şunlardır:

1. Çocuk kitapları, toplam ve farklı ikileme sayıları bakımından karşılaştırılmıştır. En az ikileme kullanarak yazılmış çocuk kitabı ise %0,3 oranla çocuk destanlarıdır. En fazla ikileme kullanarak yazılmış olan çocuk kitabı %1,3 oranla çocuk şiir kitaplarıdır. Şiirlerin ve ikilemelerin az sözle çok şey anlatma, bir ahenge sahip olma gibi ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu ortak özellikler, çocuk şiirlerinde daha fazla ikileme kullanılmış olmasını açıklayabilir. Aynı zamanda bu ortak özellikler düşünüldüğünde, şiirlerde yer alan ikilemelerin çocukların hafızalarında daha kolay yer edeceğini söylenebilir. İkilemeler, kullanılan dilin zenginliğinin bir göstergesidir. Çocukların ana dili farkındalıklarını geliştirirken ve onların söz varlığını zenginleştirirken ikilemelerin ahenkli bir söyleyişe sahip olma özelliğinden yararlanmak gerekir. Farklı ikilemelerin toplam ikilemeye oranına bakıldığında en az farklı ikileme çocuk masallarında, en fazla farklı ikileme çocuk tiyatrosu metinlerinde kullanılmıştır. Çocuklar, çocuk tiyatrosu metinleri aracılığıyla daha fazla farklı ikileme ile karşılaşabilirler. Çocukları, ikilemeler bakımından zengin içeriğe sahip olan çocuk kitapları ile buluşturmak onlara zengin bir dil çevresi oluşturmak bakımından önemlidir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (1.-8. Sınıflar), 3. sınıf kazanımlarının yazma alanına ait ikinci maddesinde “İkilemeleri, soru ekinin yazımını bilir, satır sonunda kelimeleri uygun şekilde böler.” ifadesi yer almaktadır. Bu ifade dışında programda, ikilemelerin yapı, tür ya da anlam özellikleriyle ilgili herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Türkçenin yaratma gücünün ve söz varlığının zenginliğinin en önemli göstergelerinden biri olan ikilemelerin programda ve ders kitaplarında daha fazla yer alması gerekmektedir. Büyükhellaç (2014) tarafından yapılan “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde toplam ikilemenin toplam kelimeye oranı 5. sınıf ders kitabında %0,5; 6. sınıf ders kitabında %0,9; 7. sınıf ders kitabında %0,8; 8. sınıf ders kitabında %0,4’tür. Çocuk şiir kitapları ise %1,3 oranla daha fazla ikilemeye sahiptir. Bu durumda, hem programdaki ikileme kavramı ile ilgili eksikliğin giderilmesi için hem de ders kitaplarını destekleyici bir materyal olarak çocuk şiir kitapları kullanılmalıdır.

Çocuk kitaplarının bütün türlerinde “bir bir, yavaş yavaş, kendi kendine, uzun uzun, el ele, sık sık, pırl pırl, ağır ağır” ikilemeleri en sık kullanılan 50 ikileme içinde ortak olarak yer almaktadır.

Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 ikileme alınarak 700 ikilemeden oluşan bir liste oluşturulmuştur. 700 ikilemelik bu liste, bütün ikilemelerin %64’ünü oluşturmaktadır. 700 ikilemelik listeden en sık kullanılan 100 ikileme belirlenmiştir. Bu 100 ikileme, 700 ikilemelik listenin %76’sını, bütün ikilemelerin ise yaklaşık %50’sini oluşturmaktadır. Bu durumda, 100 ikilemeden oluşan bu liste, çocuk kitaplarında en sık kullanılan ikilemeler hakkında yeterli bilgi vermektedir. “Kendi kendine, yavaş yavaş, pırl pırl, bir bir, el ele, gece gündüz, uzun uzun, sık sık, yan yana, ağır ağır, bol bol, çoluk çocuk” ikilemeleri çocuk kitaplarının bütün türlerinde en sık kullanılan 100 ikileme içinde yer almaktadır. Bu ikilemeler, Büyükhellaç (2014) tarafından yapılan çalışmadan alınan verilerle karşılaştırıldığında “el ele, yan yana, ağır ağır, bol bol, çoluk çocuk” ikilemelerinin 5. Sınıf Türkçe ders kitabında; “bir bir, yan yana, bol bol, çoluk çocuk” ikilemelerinin 6. Sınıf Türkçe ders kitabında; “bir bir, el ele, yan yana, ağır ağır, bol bol” ikilemelerinin 7. Sınıf Türkçe ders kitabında; “bir bir, el ele, gece gündüz, sık sık, ağır ağır, bol bol, çoluk çocuk” ikilemelerinin 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer almadığı tespit edilmiştir. Çocuk kitaplarında en sık olarak kullanılan bu ikilemelerin yaklaşık yarısının Türkçe ders kitaplarında hiç yer almamış olması bir eksikliktir. Bu durumda, dil öğretimini çocuk kitapları ile mutlaka desteklemek gerekmektedir.

2. Çocuk kitapları toplam ve farklı deyim sayıları bakımından karşılaştırılmıştır. En az deyim %0,5 oranla çocuk romanlarında, en fazla deyim %2,2 oranıyla çocuk tiyatrolarında ve %2 oranıyla çocuk şiir kitaplarında kullanılmıştır. Çocuk tiyatroları ve şiirlerinde, diğer türlerin yaklaşık iki katı kadar deyim kullanılmıştır, dolayısıyla bu türler deyimler bakımından diğer türlerden daha zengin bir içeriğe sahiptir. Farklı deyimlerin toplam deyime oranına bakıldığında en az farklı deyim %41 oranla çocuk tiyatrolarında, en fazla farklı deyim %55,8 oranıyla çocuk öykülerinde kullanılmıştır. Çocukların, bir dilin ortak düşünme biçimini yansıtan deyimlerle karşılaşması kuşaklar arası kültür aktarımı bakımından önem arz etmektedir. Deyimler yalnızca kültür hakkında bilgi vermezler, dilin iç yapısı ve kullanımı ile ilgili de bilgi verirler. Çocuk kitaplarında yer alan deyimler, çocukların söz varlığını zenginleştirmede önemli bir rol üstlenirler.

En sık kullanılan 50 ikileme incelendiğinde, bütün çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan deyim “yola çıkmak”tır. Çocuk kitapları arasında deyimler bakımından bir ortaklık sağlanabildiğini söylemek mümkün değildir. En sık kullanılan 50 ikilemeye bakıldığında çocuk şiirleri ile çocuk tiyatrolarında diğer türlere oranla daha fazla ortak deyim bulunmaktadır.

Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 deyim alınarak 700 deyimden oluşan bir liste oluşturulmuştur. 700 deyimlik bu liste, bütün deyimlerin %46’sını oluşturmaktadır. 700 deyimlik listeden en sık kullanılan 100 deyim belirlenmiştir. Bu 100 deyim, 700 deyimlik listenin %61’ini, bütün deyimlerin ise yaklaşık %30’unu oluşturmaktadır. Bu durumda, 100 deyimden oluşan bu liste, çocuk kitaplarında en sık kullanılan deyimler hakkında yeterli bilgi vermektedir. Ayrıca, yukarıda verilen oranlara bakıldığında, çocuk kitaplarında kullanılan deyimlerin çeşitlilik gösterdiği söylenebilir.

Çocuk kitaplarında en sık kullanılan 100 deyime bakıldığında, “yola çıkmak, söz vermek, can vermek” deyimlerinin bütün metin türlerinde ortak olarak kullanıldığı görülmektedir. En sık kullanılan 100’er deyim içinde yalnızca 3 deyim ortak olması dikkate değer bir sonuçtur.

Büyükhellaç (2014) tarafından yapılan çalışmanın deyimlerle ilgili verilerine bakıldığında ders kitaplarının çocuk kitaplarından deyimler bakımından daha zengin bir içeriğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca, çocuk kitaplarında ortak olarak en sık kullanılan “söz vermek” deyiminin 5. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında; “can vermek” deyiminin 5., 6., 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında hiç yer almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Çocuk kitapları ile ders kitapları arasında bu bakımdan bir ayrılık bulunmaktadır.

3. Çocuk kitapları toplam ve farklı atasözü sayıları bakımından karşılaştırılmıştır. En fazla atasözü %0,016 oranla çocuk tiyatrolarında ve %0,013 oranla çocuk şiirlerinde kullanılmıştır. Çocuk romanlarında ise hiç atasözü kullanılmamıştır. Duygu, durum, düşünce ve olayları uzun uzun anlatmak yerine bir hükümle açıklayabilen atasözlerine çocuk romanlarında yer verilmesi umulurken çocuk şiirlerinde diğer türlere kıyasla daha fazla yer verilmiş olması önemli bir sonuçtur. Çocuk öykülerinde ve masallarında kullanılan atasözlerinin hepsi birbirinden farklıdır. “Bir elin nesi var iki elin sesi var.” atasözü masal ve şiir türünde; “Yalancının mumu yatsıya dek yanar.” atasözü şiir ve tiyatro türünde ortak olarak kullanılmıştır. Bu atasözleri bütün çocuk kitapları içinde en sık kullanılan atasözleridir. Bütün çocuk kitaplarında ortak olarak kullanılan atasözü bulunmamaktadır.

Kutlu (2006)'nun çalışmasına göre 2005 öğretim programı öncesinde kullanılan ders kitaplarında (6.-7.-8. Sınıf) toplam 26 atasözü tespit edilmiştir. Büyükhellaç (2014) tarafından yapılan çalışmada (5.-6.-7.-8. Sınıf) ders kitaplarında toplam 12 atasözü tespit edilmiştir. Bu durumda özellikle son yıllarda kullanılan ders kitaplarının atasözlerini tanıtmada ve öğretmede yeterli olmadığı görülmektedir. Atasözleri, kendine özgü uyaklı ya da ses benzerliklerine dayalı söyleyişleri ile dikkat çekici niteliktedir. Bu durum, onların akılda kalmalarını kolaylaştırmakta ve doğal olarak söz varlığını zenginleştirmektedirler. Soyut kavramları açıklamak için somut kavramları kullanan atasözleri, özellikle çocuklara soyut kavramları açıklamada yardımcı olabilir. Bunun için, ders kitaplarının yanında mutlaka çocuk edebiyatı alanında yazılmış çocuk kitaplarından özellikle çocuk tiyatrolarından ve çocuk şiirlerinden faydalanmak gerekir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinin içerik, tema, anlatı yönünden incelendiği kadar söz varlığı öğeleri bakımından da incelenmesi önemlidir. Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarından ilki, Türk milletinin millî, ahlaki, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan, geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan bireyler yetiştirmektir. Dil ve kültür arasındaki herkesçe kabul edilen o sarsılmaz bağ göz önüne alındığında, yukarıda değinilen amaca ulaşmak için en nitelikli yol dilden geçmektedir. Bir dilin sahip olduğu sözcükler, deyimleri ikilemeler, atasözleri o dilin ait olduğu toplumun özelliklerini en iyi şekilde yansıtan öğelerdir. Çocuklara ait oldukları toplumun kültürel değerlerini öğretmede ve benimsetmede en etkili yol, çocukları ikilemeler, deyimler ve atasözlerinin ustalıklı işlendiği çocuk kitaplarıyla bir araya getirmektir.

Söz varlığı öğeleri olan ikilemeler, deyimler ve atasözleri bakımından gerek çocuk kitapları arasındaki farklılıklar gerekse çocuk kitapları ile ders kitapları arasındaki farklılıklar, söz varlığı öğeleri ile ilgili seviyelere göre bir ölçüt belirlenmesi gerekliliğini ortaya sermektedir. Yapılan bu çalışmanın; ikileme, deyim ve atasözleri ile ilgili ölçütlere kaynaklık edebilmesi umut edilmektedir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1982). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK.
- Aksan, D. (2006). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Engin.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Bilgi.
- Aksoy, Ö. A. (1984). *Atasözleri Sözlüğü*. Ankara TDK.
- Aksoy, Ö. A. (1984). Tek Sözcüklü Deyim Var mı?. *Çağdaş Eleştiri Dergisi*. 4-6.
- Aksoy, Ö.A. (2014). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (2 cilt)*. İstanbul: İnkılap.
- Akyalçın, N. (2007). *Türkçe İkişemeler Sözlüğü*. Ankara: Anı.
- Aytan, T. (2016). Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Söz Varlığı Çalışması: Atasözleri. *Milli Eğitim Dergisi (Söz Varlığı Özel Sayısı)*, 45(210), 425-445.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, B. (2015). *Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A.
- Bauman, J. (1996). Vocabulary resources for material writers. The Materials Writers Newsletter, IV, 3, October. <http://jbauman.com/mat.art.html>
- Büyükhellaç, S. (2014). Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Söz Varlığının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Demir, C. (2016). Türkçe Eğitim Öğretim Programları ve Kişisel Söz Varlığı, *Milli Eğitim Dergisi*, Bahar, Yıl 45, sayı 210, 141-161.
- Erbay, F., Öztürk Samur, A. (2010). Anne ve Babaların Çocuk Kitapları Hakkındaki Genel Görüşleri ile Çocukların Alıcı Dil Gelişim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 5/4 Fall 2010, p. 1063-1073, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>, Ankara-TURKEY.
- Esin, B. (2009). Atasözlerinin Türkçenin Eğitim ve Öğretimindeki Yeri, Önemi. *Türkçenin Eğitimi Öğretimi* içinde. (s. 87-92). Ankara: TDK.
- Güleryüz, H. (2006). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem A.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: TDK.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Engin.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi*. Ankara: Sistem Ofset.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. & Sever, S. (2005). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Kutlu, H. (2006). *MEB İlköğretim 6,7. ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- MEB (2015). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar)*. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx/program2.aspx?islem=1&kno=247>
- Özbay, M. (2007). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Öncü Kitap.
- Ozbyay, M., Büyükkikiz, K. K. & Uyar, Y. (2011). İlköğretim Yedinci Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarındaki Kelime Hazinesi Üzerine Bir İnceleme, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 /15, 149- 173.
- Piaget, J. (1979). *Behaviour and Evolution*. London: Routledge & Kegan Paul.

- Püsküllüoğlu, A. (1995). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök.
- Sinan, A. T. (2008). Deyim Kavramı Üzerine Notlar-I. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 91-98.
- Şen, E. (2009). *1980'den Günümüze Çocuk Edebiyatı Alanında Yazılmış Yerli Çocuk Tiyatrosu Metinlerinin Söz Varlığı Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Tağa, T. (2016). Kelime Öğretiminde Hedef Kelimelerin Belirlenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, Bahar, Yıl 45, Sayı 210, 163-177.
- Türk Dil Kurumu (2008). *Resimli Okul Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.
- Uğurlu, S.B. (2010). Çocuk Edebiyatı Eleştirisi, *Turkish Studies- İnternational Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 5/3 Summer 2010, p. 1921-1945, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8020>, Ankara-TURKEY.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind In Society: The Development Of Higher Psychological Process*. Cambridge: Harvard University Press.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım Bilgen, D., Nurlu, M. (2017). Çocuk edebiyatı alanındaki eserlerin temel söz varlığına ilişkin karşılaştırmalı bir inceleme. *Turkish Studies*, 12(4), 585-602. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11322>.
- Yıldırım Bilgen, D. (2017). *1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.